

RAHVUSEST – MAI BERECKIT MÄLESTADES

(27. II 1929 – 31. VII 2018)

Mai ja Gábor Bereczki 1965. aastal.
Foto perekonna arhiivist

Meie riigi sajanda sünnipäeva tähistamise pidulikus kampaanias on tubli annus head enesepettust, sest täpselt pool sellest ajast Eesti riiki polnud, olid vaid selle riigi varemud ja mälestused.

Eesti rahvas oli olemas kaugelt üle tuhande aasta meie teadvuses, kuigi isegi kõige moodsamad õpetlased, kes kõnelevad rahvusteaduse teemadel, heietavad erinevates variantides, nagu polnuks see mõiste üldse pädev, ning loovad vaheseinu rahva, rahvuse ja võõrsilt laenatud natsiooni vahele, tõstes esile küll tootmisviise, seisusi ja religioone ning isegi keele ajaloolist muutumist.

Teadlased on kasutanud rahvuse kujunemist käsitades kolmikjaotust nii kandjate poolelt – üksikud intellektuaalid, rahvuslik aktiiv, eristatud massid – kui ka tegevuse osas – teaduslik huvi, patriootlik agitatsioon, massiliikumine –, aga ka tulemuslike seisundite järgi – rahvusteadvuse ärkamine, sotsiaalstruktuuride kujunemine, riiklik iseseisvus.

Tõsi on muidugi see, et just riikliku iseseisvuse saavutamine on vähemalt maailma arengu tänases staadiumis rahvusliku liikumise kõrgeim eesmärk

ja selle iseseisvuse püsimine rahvuste aina podisevas katlas.

Rahvusriik või riik üldse on püsiv, kui ta on sisemiselt korralikult toimiv, aga ka väljastpoolt tunnustatud. Selle tagab ennekõike kaitsevõime ja koostöö teiste riikidega, millel on sarnased püüdlused, aga ka riigi, tema saavutuste ja kultuuri tundmine ja tunnustamine maailmas.

Tuntuse ja tunnustamise tagavad mitte üksi riigi diplomaatilised võimed ja majanduslikud saavutused, vaid ka üksikisikute tuntus maailma teaduses, kultuuris, spordis.

Kuid Eestile toovad maailmas tuntust mitte üksi Georg Lurich, Paul Keres, Arvo Pärt, isa ja pojad Järvid ja veel mitmed, vaid seda teevad väga paljud needki, kellest vähem räägitakse ja kelle tegevusväli on lokaalsem.

Üks selline eestluse kandja ning Eestile tuntuse looja oli Mai Bereczki (neiuna Maimu Kiisk).

Teadmist-tuntust on Eestile toonud muidugi etnoloogid, maadeuurijad, lauljad, filmide loojad, raamatute tõlkijad, rahvusvaheliselt tuntuks saanud ürituste korraldajad ja nõnda edasi. Kuid peale nende on paljudes maades neid, kes seltskondlikul tasandil tegelevad Eesti teadvustamise, eesti kultuuri ning eesti vaimuse tutvustamisega ja on seega eestlase musternäidis mujal maailmas.

Sellised musternäidised on erinevatel põhjustel võõrsile siirdunud eestlased, kes on seal mitte üksi hingelt jäänud headeks eestlasteks, vaid oma saavutustega tutvustavad ka eestlast kui sellist, kelle tegemistest nähakse eestlase tublidust.

See jutt käib käesolevas kirjutises niisiis Mai Bereczki kohta, kellest sai hilisema keeleteaduse doktori Gábor Bereczki abikaasa. Abielludes ungarla-

sega ei muutunud ta mitte Gábornéks, nagu selline nimevahetus on Ungaris traditsiooniks: auväärsem on loobuda oma sünninimest ning saada nimetatud oma mehe naiseks. Ka oma eesti eesnime säilitamisega rõhutas südi Mai oma eestlust.

Mai igatahes austas ja armastas oma tarka, tasast ja suurehingelist Gáborit, aga ka kogu Ungarit ja selle kultuuri. Ungari iseloom ja kultuur ongi armastust väärt, nagu olid armastust väärt Gábor ja Mai oma Ungaris. Küllap oli seaduspäraselt nii, et armastus Ungari vastu süvendas Mais ka armastust Eesti vastu ning see pani teda kahe rahva vahele üha kindlamat silda looma ning sellesse silla loomisesse kaasama ka abi-kaasat Gáborit ja nende kahte toredat poega Urmast ja Andrest, kes kõik elasid tarmuka Mai mõjuväljas, aga mitte üksi neid, vaid ka mitmeid ungarlastest sõpru-tuttavaid.

Oli ju võimatu energilise ja südamest targa eestlannaga tutvudes ja tema jutte Eestimaast ja eestlastest kuulates mitte hakata huvi tundma selle maa ja rahva vastu.

Mai oli küllap ka selleks mootoriks, mis kujundas Gábor Bereczki tema teadustöö kõrvalt ka eesti ilukirjanduse viljakaks tõlkijaks. Nad mõlemad võtsid osa Ungari-Eesti Seltsi asutamisest ja Mai oli selle seltsi juhatuse liikmena üks agaramaid ürituste korraldajaid.

Kirjanduse tõlkimisel oli Mai Bereczki konsultandiks mitte üksi oma abikaasale, vaid näiteks ka ühele kõige viljakamale eesti kirjanduse tõlkijale Géza Képesile ja „Kalevipoja” ungari keelde tõlkinud Zsuzsa Rabile, mispuhul Mai oli sisuliselt kaastõlkija. Otseseid mõjutusi on Mailt saanud mitmed teisedki ungarlastest estofiilid.

Bereczkite pere veetis suved valdavalt Mai sünnikodus Koonga külas, kus mõlemal pojalt oli otseseid kokkupuuteid Eesti külaeluga ja kus Gábor oli tubli heinaniitja ning muude talutööde tegija.

Kui Eesti ajaloo on kurnajate armust eesti talupoega ikka maha surutud ning

isegi mitmed eesti kirjanikud on oma ajalooainelistes teostes kujutanud eestlast halli kujuna või koguni ebauskliku tobuna, siis ungarlane on uhke oma talupojaseisusele – vahest ka seetõttu, et oli olemas ungari rahvusest aadel.

Igatahes Gábor oli uhke oma talupoegliku päritolu üle, nagu ta oli rahul sellega, et tema naine pärineb erksa väimuga talupoegadest.

Alati mahe ja heasüdamlik Gábor oli tuntud oma vaikse huumorimeele poolest. Ka Mail oli hea naljataju, kuid tema eesti temperament, mis ületas keskmise ungarlase oma, laskis seda nalja ehk harvem esile tuua.

Nüüsiis sisendas Mai Bereczki oma perele ja lähedastele mitte üksi huvi Eesti vastu, vaid tõi ka igal suvel pere Eestisse, kus poisid olid tublid eesti jõmpsikad, heledapäised ja viisakad.

Üks pisistseenike: 1970. aastal toimus Eestis järjekordne soome-ugri teaduskonverents ja seltskond etnolooge viidi Koonga põliskülla tutvuma vana talukultuuriga. Ungarlasest professor kohtas maanteel kahte jalgratast lükavat poisikest ning küsis neilt ungari keeles: „Hogy van, fiuk?” (kuidas läheb, poisid). Nood vastasid selges ungari keeles: „Jól, köszönöm szépen” (tänan väga, hästi). Nii sai professor teada, et Eestis räägivad isegi külalapsed ungari keelt.

Kesk-Euroopas on ungarlased kui soome-ugrilased mõnevõrra keelelises isolatsioonis (võõrkeeli teatakse kasi-nalt, vanem põlvkond oskab mingil määral saksa keelt, aga kui ungari talumees nägi jões inimest uppumas ja see hüüdis: „Hilfe, hilf!”, siis mõtles mees, et too oleks saksa keele asemel võinud parem ujumise selgeks õppida). Kui ma Balatoni järve äärses restoranis rääkis kelneriga oma viletsas ungari keeles, vastas vanem härrasmees mulle üksnes saksa keeles. Aga mustlasest pillimees oli minu ungari keelega rahul.

Ungarlased on andekas rahvas, aga vahest selle keelelise isolatsiooni tõttu on paljud väga andekad loojad läinud Ungarist mujale kultuurikeskustesse,

mitte üksi Viini, vaid näiteks ka Hollywoodi.

Ka nende rahvaluules on üheks motiiviks see, et külapoiss János igatseb minna mööda Doonaud laia maailma.

Eks selline ongi paljude väikerahvaste saatus või ka pürgimus. Ka Ees-tille on tuntust toonud mitmed maailma-
mehed, nagu eespool öeldud.

Aga vahest olulisemadki on head kon-
taktid tavaliste inimeste vahel. See toi-
dab huvi teiste rahvaste vastu, sellega
aga süvendab huvi ka omaenda rahva
kultuuri ja olemise vastu.

Mina isiklikult olen tundnud, et just
Ungaris on minul kui kirjanikul olemas

mingi retseptsioon, ja selles on olnud
suur osa Mail ja mind tõlkinud Gábor
Bereczkil.

Kindlasti on selline asi vastastikune.
Olen ka ise alati tundnud huvi Ungari
elu ja kultuuri vastu ning pisut sealseid
autoreid eesti keelde tõlkinud.

Mai Bereczki korraldusel olen mitmel
korral kutsutud Ungarisse kirjandus-
üritustele ja esinemistele. Need kohtu-
mised on alati olnud väga meeldivad.

Olen Mai Bereczkile selle eest tänu-
lik. Ja kogu tema eluaegse tegevuse eest
on eesti rahval põhjust talle tänulik olla.

ARVO VALTON